

ÖĞRETMENLERİN SENDİKALAŞMASINDA YAŞANAN SORUNLAR

Öğretmen Dünyası Dergisi, Nisan 2013, Sayı 400

Yıldırım Koç

1965-1971 döneminde memur sendikacılığına damgasını vuran örgüt, Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) idi. 1972-1980 döneminde ise TÖB-DER'in Türkiye'deki devrimci mücadelede belirleyici bir yeri vardı. Son yıllarında iç bölünmeler ve kavgalar TÖB-DER'i büyük ölçüde zayıflatmış olsa bile, TÖB-DER'in önemi yadsınamaz. 1965 öncesinde ise Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu, ülkenin dört bir tarafındaki yerel öğretmen derneklerinin üst örgütü olarak, Türkiye'de önemli etkinlikler düzenleyen bir kuruluştur.

12 Eylül karanlığından çıkışta başı çekenler yine öğretmenlerdi. abece Dergisi'ni çıkaranlar, Eğitim-Der'i kuranlar, kamu çalışanları sendikacılık hareketinde ilk önemli adımları atanlar, 28 Mayıs 1990 günü Eğitim-İş'i ve ardından Eğitim-Sen'i kuranlar, hep Türkiye'nin büyük sıkıntılara göğüs geren öğretmenleriydi.

Günümüzde ise öğretmenlerin önemli bir bölümü sendikalı; ancak öğretmen sendikalarının toplumsal yaşamda belirleyici bir rolü yok. Bu sessizliğin nedenlerini sorgulamak gereklidir.

1960'lı ve 1970'li yıllarla karşılaştırıldığında, önce öğretmenlerin niteliğinde günümüzde büyük değişiklikler söz konusu.

Geçmişte öğretmenler köy enstitüleri ve öğretmen okullarının mezunuydu. Öğretmenlik farklı ve özel bir meslektir. Bu mesleğin insan temelli özellikleri, yıllar süren eğitim boyunca içselleştiriliyordu. Öğretmen olarak yetiştirilen ve öğrendiği mesleği hemen uygulamaya geçerek geçimini bu yolla kazanan öğretmen, toplumsal sorunlara karşı daha duyarlı bir kişi olurdu.

Ayrıca Türkiye'de 1919 yılından beri yaşanan milli demokratik devrimde veya Kemalist devrimde öğretmenlerin özel görevleri de vardı. Öğretmenler, eğitimleri sırasında, Kurtuluş Savaşı ile kurulan ulus-devleti koruma ve geliştirme, bu devleti kuran halkı milletleştirme ve Osmanlı'dan devralınan kulları, çağdaş birer yurttaş haline dönüştürme görevleriyle donatılıyorlardı. Öğretmen okulunu bitiren öğretmenlerin büyük bölümü bağımsızlıkçı, özgürlükçü, Atatürk ilke ve devrimlerine inanmış ve bunları halka anlatmaya ve kabul ettirmeye çalışan kişilerdi.

Bu çerçevede bakıldığında, 1920'lerden itibaren öğretmen, Türkiye'nin milli demokratik devriminin önce öğrencilere, ardından veliler aracılığıyla tüm halka taşınmasının önemli araçlarından biriydi. Öğretmenler de bu büyük görevin bilinç ve sorumluluğuyla hareket ederlerdi. Örgütlenmeleri, hem bu görevlerini daha iyi yerine getirmeye, hem de kendi haklarını ve özgürlüklerini korumaya yönelikti.

1970'li yılların ikinci yarısında Türkiye'de sosyalist hareket kiteselleştiğinde, öğretmenlerin önemli bir bölümü bu akımlara katıldı. Öğretmenler, yaygınlaşan bu hareketler içinde örgütlülüğü ve halkı bilinçlendirmeyi daha da önemsendi. Ancak sosyalist hareket içindeki ayrımlar ve bölünmeler, öğretmen örgütlülüğünün zayıflamasında da etkili oldu.

Günümüzde ise öğretmenlerin büyük bölümü meslek olarak öğretmenliğe hazırlanmamış kişilerdir. Günümüzde öğretmenlik yapanların önemli bölümü, öğretmenlikte aktarılan bilgiyi edinmiş ve bu arada gerekli bazı ek dersleri de alarak öğretmenlik hakkını kazanmış kişilerdir. Bu kişiler için öğretmenlik bir misyon değil, yalnızca geçim kapısıdır. Kişi öğretmenlik yapmaktadır; ancak bu mesleği içselleştirememiştir.

Günümüzde Türkiye'de Kemalist devrimin kazanımlarına yönelik sistemli bir saldırı vardır. Günümüzdeki öğretmenlerin önemli bir bölümü, 12 Eylül sonrasının baskıcı döneminde yetişmiş, Atatürk ilke ve devrimlerinden koparılmış ve hatta önemli bir bölümü çağdışı düşünce akımlarının etkisi altında kalmış kişilerdir.

Kemalist devrim öğretmenlerin örgütlenmesini ve onların toplumsal yaşamda etkili bir rol oynamasını öngörürken, yeni koşullar, öğretmenleri duyarsızlaştırmak ve pasifleştirmektedir.

Öğretmenlerin bağlı buldukları hukuki statülerde de farklılıklar oldu.

Geçmişte öğretmenlerin hemen hemen tümü aynı mevzuata bağlı olarak çalışırdı; ekonomik ve toplumsal çıkarlar arasında bir farklılaşma söz konusu değildi. Kişiler arasındaki farklılıklar, üstlenilen sorumluluğa ve kıdeme göre değişiklik gösterirdi. Öğretmenler daha homojen bir kitleydi.

Günümüzde ise öğretmenler çok farklı statülere ve konumlara bölünmüş durumdadır.

Öncelikle kamu sektöründe çalışan öğretmenler vardır. Bu öğretmenlerin büyük bölümü 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 4/A maddesi uyarınca istihdam edilmektedir, “memur”dur. Ancak bunun dışında sözleşmeli olarak çalıştırılan (657/4/B) ve saat ücretli olarak çalıştırılan öğretmenler de vardır.

Diğer taraftan özel sektörde öğretmen istihdamı giderek artmaktadır. Çeşitli kurslarda, özel okullarda ve vakıf üniversitelerinde çalışan öğretmenlerin sayısı 100 binin üzerindedir. İşsizliğin ve özellikle eğitimi insan gücü işsizliğinin hızla arttığı koşullarda birçok öğretmen, kölece koşulları kabullenerek düşük ücretlerle uzun sürelerle çalışmaktadır. Bu öğretmenler içinde ancak çok küçük bir bölümü özel dersler aracılığıyla yüksek bir gelir temin edebilmektedir.

Kamu sektöründe ve özel sektörde istihdam edilen öğretmenlere ilave olarak, eğitim gördüğü alanın veya mesleğinin dışında çalışan öğretmenler vardır. Birçok öğretmen, polis olarak çalışmaktadır. İş bulamadığı için babasının dükkanında tezgahtarlık yapan ve hatta fabrikaya girip işçilik veya pazarda işportacılık yapan öğretmene rastlamak olanaklıdır.

Ayrıca sayıları 300 bini aşan bir başka grup da, ataması yapılmayan öğretmenlerdir. Bu konumdaki kişiler, sanal ortamda bir örgütlülük yaratmıştır. Ataması Yapılmayan Öğretmenler Platformu (AYÖP) çağdaş teknolojilerden yararlanan yepyeni bir örgütlenme modelidir. AYÖP çevresindeki öğretmenler atamalarının yapılmasını beklerken çeşitli eylemler de örgütlemektedir.

1960’ların ve 1970’lerin homojen öğretmen kitlesinin yerinde günümüzde böylesine heterojen bir kitle vardır. Ancak bir bütün olarak bakıldığında, günümüzde gelir getirici bir işte ücretli olarak çalışan öğretmenlerin büyük bölümü kamu kesiminde memur statüsünde istihdam edilmektedir.

Öğretmen kitlesinin göreceli sessizliğinin bir nedeni artan eğitimi işsizlik, diğeri ise son on yılda gerçek gelirlerde görülen artış ve yaşam standardında yaşanan yükseliştir.

Günümüzde öğretmenlerin örgütlülüğü genel siyasal tavra ve bazen de ufak çıkar hesaplarına dayalıdır; çalışan öğretmenlerin yoksullaşmasından ve yoksullaşmaya karşı bir sınıf mücadelesinden söz edilemez.

Öğretmenlerin net gerçek aylık gelirlerine ilişkin özel dizi yoktur. Devlet Planlama Teşkilatı tarafından Maliye Bakanlığı verileri kullanılarak yapılan çalışmalara göre, Türkiye’de genel olarak devlet memurlarının net gerçek aylık gelirleri 2002-2012 döneminde yaklaşık yüzde 50 oranında yükseldi. Ayrıca bu dönemde tüketici kredisi ve kredi kartı kullanımı olağanüstü düzeyde arttı.

Yıl sonu itibarıyla tüm Türkiye’deki tüketici kredisi bakiyesi 2002 yılında 2,8 milyar TL iken, 2012 yılı Haziran ayında bu rakam 168,7 milyar TL düzeyine yükselmişti. Yıl sonu itibarıyla tüketici kredisi kullanmış kişi sayısı 2002 yılında 1,7 milyon iken, 2012 yılı Haziran sonunda 13,2 milyona çıkmıştı.

Kredi kartı kullanımı ise 2002 yılında 25,7 milyar TL iken, 2011 yılında 293,8 milyar TL oldu. 2012 yılında bu rakam 300 milyar TL’yi aştı.

Gözlemlere dayanarak şu söylenebilir: Türkiye’de öğretmenlerin büyük bölümü, gerek net gerçek aylık düzeylerinin artması, gerek tüketici kredisi ve kredi kartı sayesinde, son on yıllık dönemde yaşam standartlarını yükseltti. Büyük borçların altına girilmiş bile olursa, birçok öğretmen ev ve araba sahibi oldu, mobilyasını yeniledi, cep telefonu ve televizyonunu son gelişmelere uydurdu.

Yaşam standardının yükselmesinin yanı sıra, borçlanma da insanları sessizleştirdi. Borçlu insanın toplumsal mücadelelerde risk alabilmesi daha zordur. Ayrıca ekonomik durumun kötüleşmediği koşullarda büyük kitle hareketlerinin oluşması da olanaklı değildir.

Mutlak yoksullaşmanın olmamasının yanı sıra, güçlü iktidar algısı da insanları sessizleştirdi. AKP’nin ABD ve Avrupa Birliği tarafından desteklenmesi ve seçimlerde aldığı oy oranı, muhalif unsurları ürküttü. Ayrıca sürmekte olan bazı davalarda birçok üst rütbeli muvazzaf ve emekli subayın tutuklanması ve hüküm giymesi de, yükselbilecek toplumsal hareketlere karşı etkili bir gözdağı etkisi yarattı.

İnsanları ve öğretmenleri birleştirebilecek olan etmen, ortak siyasal düşünce ve/veya ortak sınıf çıkarlarıdır.

Türkiye’de özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Kemalist devrime veya milli demokratik devrimimize yönelik sistemli saldırı, öğretmen kitlesini siyasal düşünce açısından böldü. Bu bölünme, 12 Eylül darbesi sonrasında baskı koşullarında daha da yaygınlaştı. Bu bölünme aşılabilir; aşılabilmesinin önkoşulu, farklı siyasal görüşlerdeki insanların ortak sınıf çıkarları etrafında bir araya gelme zorunluluğudur.

Gönümüzde böyle bir zorunluluk henüz yaşanmamaktadır. Öğretmenlerin büyük bölümü kamu kesiminde memur statüsünde istihdam edilmektedir. Bu konumdaki öğretmenler, gerek net gerçek aylık gelirleri, gerek de gelecekte elde edecekleri gelirleri bugünden harcama olanağı nedeniyle, borçludur, ancak geçmişe göre daha yüksek bir yaşam standardına sahiptir. Daha yüksek yaşam standardı da, borçluluğun yarattığı ürkeklik de, sessizliğe katkıda bulunmaktadır.

Bu tedirginlik, iktidardaki güçlerle iyi geçinme çabasını da birlikte getirmektedir. Bu nedenle hükümete yakın Memur-Sen’e bağlı Eğitim Bir-Sen’in üye sayısı arttı ve artıyor. Eğitim Bir-Sen’e üye olanların en azından bir bölümü tayin ve terfi sorunlarının çözümü için bu ilişkilere giriyor.

Bu durum böyle devam edecek mi? AKP’nin sağladığı bu sahte cennet sürdürülebilir mi?

Hayır. AKP’nin özelleştirme gelirlerine, inşaat sektöründeki canlılığa ve dış borçlanmaya dayalı sahte cenneti çökme noktasına geldi. Önümüzdeki dönemde, günümüzün bölünmüş öğretmen örgütlülüğünü ortak sınıf çıkarları temelinde bir araya getirecek gelişmeler gündeme gelecek.

Birinci tehdit, iş güvencesine ilişkindir.

İşsizliğin ve özellikle üniversite mezunları arasında işsizliğin yaygınlaştığı koşullarda devlet memurlarının iş güvencesi önemi giderek daha da artan bir kazanımdır. Bu kazanım günümüzde büyük tehdit altındadır. AKP’nin 2004 yılında hazırladığı Kamu Personel Kanunu Taslağına göre, öğretmenler sözleşmeli personel statüsünde istihdam edilecektir. Sözleşmeli personelin iş güvencesi ise yoktur.

Hükümet bu konuda yeni bir düzenlemeyi önümüzdeki haftalarda gündeme getirecektir. İş güvencesini yitirme tehdidi, farklı siyasal görüşlerdeki öğretmenlerin birleşme eğilimini güçlendirecektir.

AKP’nin kaynak sağlama olanakları giderek daralmaktadır. Bütçe açıkları, AKP açısından önemli ve her geçen gün daha da büyüyen bir sorundur. Hükümet, mevcut yağma düzenine müdahale etmeyeceğine göre, öğretmenlerin net gerçek aylıklarının düşürülmesi gündeme gelecektir.

Tüketici kredileri ve kredi kartlarıyla yaratılan sahte cennet çökmüştür. Birçok öğretmen ailesi, borçlarını ödemekte ciddi zorluklar yaşamaktadır.

Öğretmen ve öğretmen olmak isteyenlerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Öğretmenlerin toplumsal itibarının ve ekonomik gücünün olduğu yıllar geride kalmıştı. Günümüzde üniversite diploması da sıradanlaştıkça, öğretmenlerin gelir düzeyi düşecektir.

Günümüzde öğretmenler 2 no.lu Eğitim, Öğretim ve Bilim Hizmetleri hizmetkolunda örgütlenmektedir. Bu hizmetkolunda şu işyerleri bulunmaktadır: Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Müdürlüğü, Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı, Üniversiteler Arası Kurul Başkanlığı, Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı, Üniversiteler, Yüksek Teknoloji Enstitüleri, Yüksek Öğrenim, Kredi ve Yurtlar Kurumu Gn.Md.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından 10.8.2012 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan istatistiklere göre, 2012 yılında bu hizmetkolunda 951.360 kamu görevlisi çalışıyordu. Hizmetkolunda 28 sendika faaliyet gösteriyordu. Bu kamu görevlilerinin sendikalara göre dağılımı şu şekildeydi (1000 ve daha fazla üyesi bulunan sendikalar verilmiştir):

Sendika	Bağlı Bulunduğu Örgüt	Üye Sayısı	Yüzdesi (%)
Eğitim-Bir-Sen	Memur-Sen	231.472	24,33
Türk Eğitim-Sen	Türkiye Kamu-Sen	205.724	21,62
Eğitim-Sen	KESK	125.316	13,17
Eğitim-İş	Birleşik Kamu-İş	29.872	3,14
Teç-Sen	Bağımsız	6.362	0,67
Tem-Sen	Bağımsız	1.759	0,18

Kamu görevlilerinin sendikalaşmasına ilişkin ilk güvenilir ve resmi veriler 2002 yılında yayımlandı. 2002 yılında Eğitim-Bir-Sen'in toplam üye sayısı 18.028 idi. AKP'nin iktidara gelmesinin ardından bu sayı hızla yükseldi ve 2012 yılında 231.472 düzeyine ulaştı. Eğitim-Bir-Sen'in öğretmenlerin ve eğitim hizmetkolunda çalışanların haklarını geliştirici önemli bir eylemi veya etkili bir girişimi olmadı. Bu sendikanın üye sayısındaki artışın büyük bölümü, işe girme, tayin ve terfi işlerinde hükümete yakın olmanın getirdiği avantajlardan yararlanma çabası ve bazı yöneticilerin yönlendirme ve hatta baskılarıdır.

2002 yılında Türk Eğitim-Sen'in üye sayısı 125.863 iken, 2012 yılında 205.724'e yükseldi. Ülkücü öğretmenlerin etkisi altındaki bu örgütlenme, ağırlıklı olarak muhafazakar kesimleri biraraya getirmektedir.

Eğitim-Sen'in 2002 yılındaki üye sayısı 149.383 idi. Bu sayı 2004 yılında 154.524'e yükseldi ve daha sonra üye sayısında iniş çıkışlar yaşandı. 2012 yılında ulaşılan düzey 125.316 üyeydi.

Eğitim-İş ise 17 Ekim 2005 tarihinde kuruldu. 2006 yılında 3.919 olan üye sayısı 2012 yılında 29.872'ye yükseldi.

Günümüzde 28 sendikanın toplam üye sayısı 605.691, hizmetkolunda sendikalaşma oranı yüzde 63,7'dir.

Bugün kamu sektöründe çalışan ve siyasal çizgilere göre bölünmüş durumda bulunan ve siyasal görüş, inanç veya etnik köken aidiyetleri örgütlenmelerin temelini oluşturan öğretmenler, öğretmenlik mesleğinin güç ve itibar kaybetmesiyle, iş güvencesinin kaldırılması girişimleriyle ve net gerçek aylıkların gerilemesiyle birlikte sınıf kimliklerine sahip çıkmak zorunda kalacak ve birlikte davranmaya ve hatta birleşmeye yönelecektir.

Özel sektörde çalışan öğretmenlerin, öğretmen olup mesleğiyle ilgisi bulunmayan işlerde çalışan kişilerin ve işe girmeye çalışan işsiz öğretmenlerin örgütlenme sorunları ise farklıdır.

Öğretmenlerin tümünün bir çatı altında toplanması ise günümüzde henüz gündemde değildir.